

198/9

Marx & Economic

1901

4/18

gen

r

t,

let"

en

ps

unter

ich

inchen

lies,

1701.
178/14

Indedaad. Schmoller heeft gelijk; het gaat niet aan alleen aan die dingen
waarde toe te kennen, die met goud en zilver uitbaar zijn. ~~Alleen~~
Alleen stofvergoeders als Marx en zijn napratens konden ~~zoorts~~ ^{het} in hun
persens krijgen, het begrip waarde te beperken tot wat voor geld te
koop is, en de hooge waarde van de geestelijke eigendommen der
mensen te miskennen. Een rein geweten is veel waard, maar
wie geeft er geld voor? Hoeveel arbeidsuren (manuskripts) zijn
belichaamt in een opgeruimd gemout, in een vriendelyk woord,
die toch zeer gewaardeerd worden?

Wie niet geheel door partyzucht verblind is, moet ~~begrypen~~ ^{inzien} dat
dat Schmoller hoeveel ruimer, luider, groter, omvattender het
Waarde begrip by von Schmoller is, en hoe armzalig, rictig, ~~stijf~~ ^{by hem vergeleken},
droog en bekrompen ~~Marx~~ ^{Marx} zyn bes verschijnt. Overop ^{schreeven}
wij niet uitte wendin - ieder vriend van onpartijdige wetenschap
leest dat, ongerien, reeds toegegeven - doch wij willen ~~de consequenties~~
de volle betekenis van Schmoller's uiteenzettingen in hun
verdere consequenties onthullen, consequenties, waarden zich
zelfs de groote von Schmoller ~~op~~ ^{op} wetenschap gegeven
heeft - waarschijnlijk, hy ^{opruikt} ~~leest~~ er ten minste niets ^{over} ~~van~~, doch misschien
ook ^{maaien} ~~kappen~~ we kon hier ^{de} gras voor de wieten weg - consequenties,
die niets minder betekenen dan een ommekeer, een hervorming,
der quante natuurwetenschap. Natuurlyk kunnen we niet
meer, dan

Immers
De Marxisten beroepen zich ^{waarde} op hun Theorie ⁱⁿ ^{de overtuigings} ^{met} natuurkundige theorieën, en
in 't byzonder kan de mechanica hun goede diensten bewijzen.
Zooals 't begrip waarde ^{is} de economie, zoo behaart het
begrip kracht de mechanica; zooals deze in ^{gewoontenheid}, zoo
wordt gene in muntkenheit uitgedrukt; zooals deze ^{meer} eenvoudig ^{even},
redig aan de masse en omgekeert evenredig met 't verstant der
afstand, zoo is gene even eenvoudig evenredig met de hoefelheit
^{gemiddeld} maatschappelyke arbeit. En niet slechts in vreemde, ook in Aed
zijn ze broertje en zusje; zooals de een hinkt op het moeilijke te
definieren begrip van massa, zoo de ander op de moeilijke te
bepalen begrip van ^{gemiddeld} maatschappelyke ~~arbeit~~; zooals de een het ^{gehele}
heeft in geen enkele ruit of koop ~~overvalsecht~~ voor den dag te
komen, & zoo lydt de ander aan het euvel, dat er eigentijcs geen
beweging in de gansche natuur is, die ^{door} met de gegeven krachten
zuiver weergegeven wordt. En zoo kan het niet verwonderen,
dat het vormis van bekrompenheit, waarme von Schmoller's
geniale uiteenzetting Marx' waarde theorie getroffen heeft,
ook de oudere kusterwetenschap niet vrij laat.

Kracht besit, zoo ^{had} Schmoller kunnen zeggen, dat wat
krachtig is. ~~Daarom~~ ~~over~~ ~~de~~ ~~theorie~~. Er zijn krachtige
argumenten, die niet ongehoord evenredig met het kwadraat van
de afstand zijn; en er is krachtige soep, waarvan de kracht
niet door kilogrammen te meten is. En toch, een behoortlyke

190/15
als dewelke de
krachtless, (mechanica wil doorgaan, behoude ^{mee} ~~de~~ in rekening
te brengen, zooals een falventlyke waardelless alles wat gewaardeerd
wordt. Hier ligt een ruim veld voor bespiegelingen, ook ~~lij~~
op het terrein van andere wetenschappen; naast de waarde van
een vriendelypen handdruk (zie Purson Grondbepynnen) die niet in
grammen goud, de kracht van soep, die niet in kilogrammen
uit te drukken is, staakt ^{by} de warmte van overkuijg, die niet
in graden Fahrenheit, staat de snelheit, waarme het socialisme
zich beruijdt, die niet in meters per seconde weergegeven is.
Dat zal nog eens andere wetenschap zijn, ^{dat zoveel wijer} ^{zijn gebied van al die} ~~die~~ krachten,
waarden, snelheden en warmtes behandeld wordt!

Maar, hooren wij, ~~zooveel~~ van wiskundenaars ~~als van Marxisten~~,
schuchter tegenoverypen, we dachten, dat het doel der wetenschap
was, de verschynselen om ons heen te verklaren, d... te ordenen; in
samenhang te brengen. ^{dat} gelukt alleen, wanneer men ^{overal} ~~uitgaat~~
wilt eenvoudige, scherp te definieren begrippen, waarme wij ~~te~~ ^{de}
~~ander~~ ^{verwachte} ~~on~~ ~~met~~ ~~de~~ ~~veelheit~~ der verschynselen ontharren.

† Kirschhoff zei immers, dat de mechanica zich ten doel stelde de bewegingen in de
natuur op de ²⁰⁰ eenvoudigste en volledig mogelyke te beschryven.

100/

100/6

anderen.

an andere
inder
md

stropen

170/1

170/1,6

Handwritten title

Handwritten text, mostly illegible due to fading. The text appears to be organized into several paragraphs or sections, possibly containing a list or a series of observations. Some words are faintly visible, such as "Handwritten title" and "Handwritten text".

in anderen.

am andere
minder
norm

verloopen
?

Waardetheorie

20%

Bedruff $\frac{1000}{g} + \frac{1000}{m} + \frac{1000}{a} = 3000$. waarde 4000 pr. pr. 3600

f 400 van waarde komt anderen ten goede.

Zijn er 20 bedr dan kpr 60 000 waarde 80 000 pr. pr. 72 000. f 8000 aan anderen.

Nu 4 er van vervangen door

4000 + 5000 + 1000 = 10 000 waarde 11 000 pr. pr. 12 000.

totaal v warenmarkt 58 000 waarde 75 000. pr. pr. 69 600 f 5400 aan andere
du f 2600 minder

voegert: waarde vormig 20 000; nu 17 000 dus f 3000 minder waarde gevormd door wegzinden van arbeiders.

Pr. pr. was eerst f 72 000, nu f 69 600 dus f 2400 minder (= vermind. kap + 20%) f 2000 uit deze tak, zoekt elders wat en wil f 400 mee hebben.

kpr 60 000	toeges. waarde 20 000	toeg. pr. pr. 12 000.	}	kpr 58 000	17 000	11 600
	+ 8000				+ 5400.	
				- 2000	- 3000	- 400

Dus er wordt f 5000 minder aan waarde gevormd.

Uitervan komt f 400 minder voor anderen, die koopen producten die verloop, f 2600 minder voor anderen. Wie bemerken deze het?

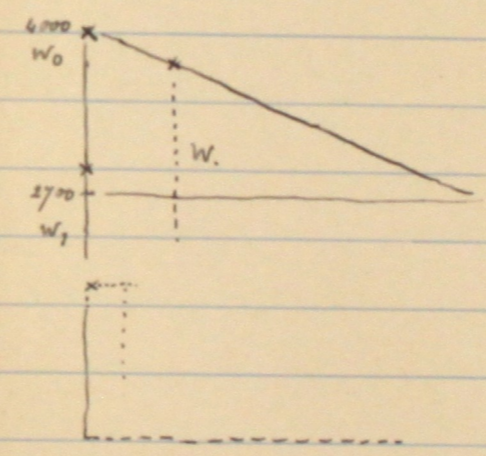
1 de doordat overige f 2000 ook zijn mist zoekt.

Algemene winsttoet = 20%

	nieuw	oud
5000	mach.	1000 m.
4000	grst.	1000 gr
800	arbl.	1000 arbl.
10000	kooppr.	3000 "
4000		600
12400	prys	3600 prys
10800	waarde	4000.

Oude prod. algemeen.
 nieuwe komt er by: prys 3600 dus
 $\frac{3600}{4000} = 44\%$
 Onmiddellyk nieuw kapitaal er in:
 waarde zal in verhoudt. ~~oud~~

$W = \frac{n_0 w_0 + n_1 w_1}{n_0 + n_1}$. Verloop waarde hart dus
 af van n_0 en n_1 . Nu neemt n_1 onmiddellyk deel.
 toe. Product hoeveelheid is $n_0 v_0 + 4 n_1 v_1$; dus met
 toename n_1 neemt de toe in prys moet zakken
 tot vraag = grotere productie wordt.
 Was eerst getytheid aan en vr. gebleven, dan
 blijft prys = waarde.

170/24

170/18

quin

5

hun

le

ut;

cede

umner

nd
wat

chap

de

en

n

er-

uiter

at

ver.

n
uld, oord
heer.
mlane

f

170/24
170/18

[Faint, illegible handwriting on the right page]

zuin
5
kun
le
uw;
cende
unne
wat
chap
de
en
n
er-
riter
er
ver.
m
uit, oord
ker
ntaxi

Een der meest beroemde wysgeeren uit den ouder tijt schreef, nu ruim 2000 jaar geleden in een van zijn werken, dat er wellicht een tijt zou komen, dat alle arbeid, die de mensche toen noodig hadden voor hun levensonderhoud door machines zou gedaan worden. Dan zouden de slaven niet meer behoeven te zwoegen voor hun meesters' onderhoud; de machines zouden alles zelf doen, hoogstens door een enkele bedurende hand geleid; en ieder zou zijn geheele dag, zijn geheele leven kunnen besteden aan edele bezigheden, aan kunst, aan wetenschap, ^{genieten} ~~aan~~ wat mooi is, ^{overduidelijk} ~~aan~~ wat waar is.

Kon hy eens terugkomen, hoe zou hy zich verbazen! De wetenschap en de kennis en door haar de machines hebben zich ontwikkeld; de verste natuurkrachten, water en vuur, heeft de mensch getemd en aan zich onderworpen; de machines, waarvan Plato droomde, zijn gekomen, elk het werk van honderden en duizenden arbeiders verrichtende, de slaverny is afgeschaft maar - geen verlicht; hebben ze gebracht, sterker dan ooit is de arbeiter met slavenketens aan de machine geklonten; ~~zwaard~~ is zijn ~~dagtaak~~ ^{van de arbeider} zwaard: nooit was de afbeuling zoo sterk als in de eeuw van de machine, die hem het werk uit de handen neemt. ^{In plaats van een sterke knecht is de machine een monster, dat u verdrukt, doodvoert, uw beuk, uw peer.} ~~aan~~ de fantasie van Plato blinkt u als een bespottig in de ooren.

~~Hoe is deze ongerijmdheid te verklaren? Gy weet het alle. De machine heeft uw arbeid~~

Gij weet allen hoe dese ongerijptheid, dese onrinnigheid in dese maatschappij werkelijkheid kan zijn. De machines zijn eigendom van uw meesters, de kapitalisten, terwijl gij slechts uw onderhoud kunt krijgen door uw arbeidskracht tegen een kreunig loon te verkoopen aan dese meesters; ~~en de vruchten van~~ ~~aan arbeid~~, die er belang by hebben die er belang by hebben u zoo lang mogelijk te laten werken.

Het zal u allen bekend zijn, waardoor de hoogte van het loon bepaald wordt. Het is zooveel als ge noodig hebt om met uw gezin van te kunnen leven. Wilde de patroon minder bieden, iedereen zou weigeren daarvoor te werken, omdat hongeren zonder werk dan toch altijd beter is dan hongeren en werken te samen. Zoudt gij echter een veel hooger loon eischen, dan zou de patroon u gauw afschieten, wetende dat hij er toch genoeg voor dat geld kan krijgen. Want er zijn veel werklozen, en er komen er steeds meer by. ~~De~~ En wie niet werkt zal ook niet eten, zeggen de heere kapitalisten: ze hebben 't al laten zetten in de ^{school} ~~leer~~boekjes voor de arbeiderskinderen, om ze ~~er aan te wennen~~ ~~er aan te wennen~~ in te brengen, dat werken heel braaf is, dat later alleen die arbeider brood vindt, die voor hen, voor hun voordeel, wil werken. En ~~men~~ ^{men} ~~honger~~ ~~honger~~ ~~on~~ ~~aangenaam~~, wil geen werk kan vinden: die moet maar trachten door den tijd te ^{zoo luvand als dat gaat} scharrelen; hij leidt ellende, en went er aan zoo armoedig te bestaan, als het

Maar het is niet zoo. De toestand is ellendig. En het ligt in den aard ^{van het} ~~dat~~ kapitalistisch stelsel, dat het altijd die ellende moet geven, dat het de loonen zoo naar beneden drukt, dat geen herstel van de arbeidskracht mogelijk is, dat het de werkhijd zoo uitbreidt, dat de levenskracht vernietigd wordt.

Er was een tijd dat het anders was. ~~En~~ ~~in~~ ~~de~~ ~~voorgaande~~ ~~jaren~~ geleden waren er maar kleine baasjes met weinig knechts; ze werkten zelf mee: de knechts moesten betuwaan zijn in 't vak en hadden dus niet veel concurrentie; met hoog loon konden ze sparen en misschien zelf eenmaal baas worden. De gesellen hadden veel in de melk te brokken en verdraaiender het lang te werken.

Toen kwam de tijd, dat de kooplieden uit Amerika en de Oostschatten geld haalden, en tegelyc de landheere de boere van hun erven joegen om er weiland voor schapeteelt van te maken. De vrygiazde boeren zwierven als vagebonden rond, tot ze in de stede kwamen waar de rype kooplui ze aan 't werk zette. Dese lui hadden niet veel in de melk te brokken.

Toen kwamen de machines voor ruim twaalf jaren. De spinmach en de doommachine maakten de productie kosten van de gveleren zoo laag, dat de handwevers er niet mee konden concurreeren; tegelyc waren hoore werklui overbodig geworden nu de machine hun werk deed. Zonder genade werden ze op staat geworpen. Opstanten zijn er geweest, fabrieken verbrand, maar de macht der kapitalisten was te groot. Stuk voor stuk kon de een na

den ander meer aan 't werk tome: door de goedkoopste ^{veerde} waren
de producten meer afzet en moesten meer fabriek gebouwd
worden; maar nu hadden er niets meer in te brengen: ze
moesten de ~~patroon~~ fabrikant danke die hen voor minder
dan een hongerloon in dienst wilde nemen, en hen in plaats
van een plotselinge een langzame hongerdood deed sterven.
Nu versetten ze zich niet meer, als de fabrikant hen 14, 16
uur later werke in plaats van 8; de groote menigte werklozen,
die niet zoo gelukkig waren zich te kunnen laten uitbuiten, was
er nog minder aan toe, en leidden er op, voor hen in plaats te
kopen. Thengzeer maakt gedwee. En ~~de~~ de fabrikant ook
voor vrouwen en kinderen de fabriek openstelde, dan kwamen
dese werklozen om nog iets er by te kunnen verdienen; en
het huisgezin werd verwoest, de gezondheid der vrouwen
verniet, de kinderen ^{half} vermoord. De ellende, die ~~te~~ ^{de} plotselij
inbrekende grootindustrie voor honderd jaar in Engeland en
wel later in andere landen bracht, gaat alle beschrijvingen
te boven. En nog altijd ondervindt men er den nasleep van;
nog altijd is er een leger van werklozen dat de loonen
drukt; nog altijd zijn de arbeidsdagen te lang.

1901.
190/24

maar eventjes kan voor een mensch; en dan is het een uitkomst tenminste wat te verdienen al is 't weinig, om 't maar een weert iets beter te krijgen. En die menschen zullen graag invalle voor een loon, dat gy zoudt willen afstaan; dan zyt gy de werkeloos, die niets hebt - en omdat ge dat alles weet, en ook de padvoors dat weten, zult gy wel heilig oppassen te veel te vragen - en zy nog veel heiliger oppassen, iets meer te geven. Alleen als alle arbeiders elkaar helpen, en geen een den ander ondertruipst, als allen georganiseerd zyn of buiten organisatie zich solidaire toonen, eerst dan zyt ge in staat het loon wat op te dryven. Overal ziet men: sterke vakverenigj, - hooge loonen - slechte vakorganisatie, lage loonen.

Maar als we 't erover eens zyn, dat het loon de prijs is van wat de arbeider voor zyn onderhoud nodig heeft, dan begrijpt ge al dadelijk, dat het dan tot 't loon niets afdoet, of de arbeiders langer of korter werken. Dit blintet u vreemd, want het loon wordt per uur of wel per stuk berekend, dus kunt ge zeggen: wie 2 keer zoo lang werkt, verdient ook twee keer zoo veel. Maar bedenk dit eens: Als de werktijd hier 11 uur per dag is, en er kwam een wet waarbij 't verboden was langer dan 8 uur te werken op de fabriek., dan zou by 't zelfde uurloon het weekloon dalen; als men er tevoren wel van rondkome kon, zal men 't nu niet meer kunnen,

en ge zult onmiddellijk de eisch stellen: verhoog, tot het
weeloon meer als eerst is; en anders 't verdraagen te werken.

Het weeloon is een soort gemeenicheit van de heere kapitalisten
die wel aan zichzelf maar niet aan de arbeeters denken en
ze wijs willen maken, dat lang werken goed voor hen is.

Want de kapitalist kan 't wel schelen hoe lang ^{de arb.} ~~de~~ werkt.

Al wat er op aarde gebruikt wordt als product: de arbeeters
maken het. Maar daartoe behooft ook al wat de rijkelui
gebruiken: al hun brood, hun vleesch, hun leeterny, hun weelde
artikelen, hun dure kleeren, hun rytuigen enz. Het is dus wel
duidelijk, dat de arbeeters, als ze alleen voor mekaar
werken en maaken, wat zy zelve verbruiken, met veel minder
werken toekomen. Een deel vanden dag kan me zegge werken ze
voor hun eigen onderhoud, een ander deel voor hun meesters.
En hoe langer de tyd van het werken is, hoe langer ze voor
den patroon werken: hoe meer product ze maaken, hoe meer
geld hy daarvoor krijgen kan; en daar hy er niet meer loon
om betaalt, hoe meer hy overhoudt als zyn deel.

De winst van de patroons is dus de onbetaalde arbeid van
de arbeeters.

Zegt ge dat dat onbillijk is? Dat behoeft niet. 't Is de vraag alleen
of het goed is; of het een goede verband kan geven. Als de werktijd
niet te lang is voor 't lichaam, en 't loon is zoo hoog, dat ge uw
arbeidskracht volledig kunt herstellen; dan behoefde 't geen oorzaak
van ellende te zyn; beide partyen konden tevreden zyn.

190/24

190/22

aanbod elkaar dekken. In dit geval wordt dus de rekening:

oude productie

nieuwe productie

6000 m

5000 mack

1000 grist

4000 grist

1000 arbl.

1000 arbl

3000 kostpreis

10000 kostpreis

3770 = produktpr = marktpr.

15080 = produktpr = marktpr.

770 - winst = 25 2/3 %

5080 = winst = 50,8 %

en
we
He
Dz
xi
W
A
m
g
a
z
v
w
v
E
d
g
o
De
d
Le
g
n
a
v

S. In merkelykheit is het geen kwestie van waarde maar van prijs. Er is in het voorbeeld onderstelt, dat de waren tot hun waarde verkocht worden. Dit is zelfs gemiddelt niet het geval; de prijzen schommelen niet om de waarde als rustpunt, maar om de productieprijs. Als vraag en aanbod evenwicht houden is de prijs = productieprijs; wordt vraag groter dan stijgt de prijs er boven, en dan komt dadelijk meer kapitaal hiervan ^{die} de prijs terug te duynen, omdat nu in dese zaak ^{meer} groter winst dan de gemiddelde winstvoet te behalen is.

Neem nu het voorbeeld. Winstvoet 30%.

Oude productiewyse.	Nieuwe. idem.
1000 mach.	5000 mach.
1000 grond	4000 grnd.
1000 arbl.	1000 arbl.
3000	10000
4000 winst.	1500
3000 prod pr = marktprys	15000 = 4 x 3600 = marktprys
4000 = waarde.	5000 = winst.
	(16000 = waarde E)

Wet de waarde in het laatste geval is, komt er niet op aan. De marktprys is f 3600 dus voor viervoudige hoeveh. f 15000; en dit geeft de ^{grotere} winst van f 5000. De man van de nieuwe productie verlaagt zyn prijs, om niet afzet te krygen ten koste van zyn concurrentie. Noar vlg is dit een teken, dat de waarde daalt. Maar het heeft met waarde niet te maken. Er is immers niets dat ons noopt tot de aanname, dat de prijs, die eerst 9/10 van de waarde was, steeds juist 9/10 blijft; dat dus de prijs gezet wordt op.

zegt f 3500, omdat de waarde dan f 15000 geworden is. Wet is dus een prijs, en f dit is 'tgeval als er 16 oude bedryven tegen f nieuwe zyn: dan

16 waren	à 4000 waarde =	64000
4 " "	à 2750 " =	11000
Samen 20	" " à 3750 " =	75000

ge
P. De
beso
het
wa
led
Hemipre
ken
wa
bel
Nur
ge
me
hu
all
ve
ly
wa
De
W
de
de

Marxisme als wetenschap. Vergelyk met natuurwetenschappen.
 Deze worden steeds beschouwd als de wetenschappen par excellence, hiernaan
 ontleent men begrip en voorbeelden van wat wetenschap is. Wel
 wordt er ook op getimmerd van filos. kant; wel zijn ^{philosophische} kennistheoretische
 grondlagen en beschouwing steeds nodig om aard en plaats van
 byzondere wetenschappen klaar te maken: Daarom staat dan ook de
 lez van het historisch materialisme, ~~zoals~~ in 't midden van deze tijd,
 daar het vertegenwoordigt tot nu toe het rypste product van de
 ontwikkel-gang van filos denken van Descartes, over, Spinoza, Kant, en
 Hegel. Maar de andere zyde van het Marxisme, haar uitwertig
 zou men ze kunnen noemen, is de economie. Dere is, ook zonder alle
 philos. besch. ^{onmiddellijk met de gewone} enkel als natuurwetenschap op te vatten te
 beschouwen. De aanrakingspunten zijn vele. Niet dat hier filosofie
 gemist kan worden, maar ze behoeft niet bewust te voorschyn te
 komen; De natuuronderzoeker heeft slechts ^{de} ~~zijn~~ logische methode
 van onderzoek nodig, en elke afwykij wordt door de ^{wetenschap} ~~wetenschap~~ zelve
 steeds te schande gemaakt, terwijl zijn grondslag, het gebouw der
 natuurkennis zoals dat nu is, hen zoo natuurlyk en vanzelf
 sprekend voortkomt, dat ze niet begrypen hoe een ander daarover
 afwykende meenij kan hebben. Toch blyft uit de geschiedenis, dat
 de grootste wetensch. genieen noodz waren, om dese grondlagen
 te leggen, dat ze die slechts tegen veel stuyf en tegenstand doortelken;
 en de dagel. ervarij leert dat deselfde mensche, die in hun ^{natuurwetensch} ~~vade~~

P.

the

Nu eenw. wetten door gebruik voor den noodzaak te houden. ^{de mechanica} ~~Stonden~~; juist in
Nergens duidelijker dan in mechanica. Te heeft te doel de
beweging in de natuur zoo volledig en eenvoudig mogelijk te beschrijven.

P. Daartoe beweert ze zich in abstracties. Eerste stelling wet v traagheit:
nooit geval gezien: ^{Galilei} kwam er toe door super-ervaring. ~~At~~
Weer afwijkt, daar krachten. Maar krachten leeren we erkennen
juist door ^{afwijking} ~~ervaring~~; we zeggen dus: grondstellig als ax. voorop, de
afwijking daerom ^{gemak door} (verand. van snelheid per tyds eenheid) tot kracht
gepromoveerd, en deze onderzocht. Had men dat achteraf bekeken
anders kunnen doen? Ja, maar dan weinig kans op eenvoud.
Want door de beweging in de natuur na te gaan, en op des wyze
er de krachten uit te berekenen vinden we eenvoudige natuurwetten.
Het vallen van een steen, dat oplykematig versnellen geschiedt eerst
een standvastige kracht; en de ^{onderzoek van de meetkundige} beweging der hemellichamen zijn geheel
te vertelken door vindt men dat de kracht (verandering der snelheid)
omgekeerd evenredig is met de tweede macht van de afstand tot andere
hemellichamen is; dat dus door ^{van} de wet van de traagheit uit te gaan de
werkelijke beweging hoort eenvoudig weergegeven wordt door krachten,
die op zoo eenvoudige wyze te berekenen zijn. Hier heeft men nu
een stelstel, dat aan de hoogste eischen van eenvoud en aan zeer
hooge eischen van volledigheid voldoet.
Ther, zeer hooge: want in werkelijkheid blijven het abstracties.
Een steen valt in werkelijkheid niet zooals wy berekend hebben;
de weerstand van de lucht, die de beweging van een vliegende geheel anders
maakt als 't moet zijn, is in geringe mate ook bij de steen aanwezig

198/27
198/26
en in werkelijkheid neemt de diameterstricht der aarde een weinig, met de
hoogte af. Gelukkig heeft de natuur ons geholpen door de afwijking
gering te maken, waardoor voor niet al te scherpe waarnemingen het
werkelijke geval geheel gelijk aan het abstracte schijnt. Nu wy roovel
scherper waarnemen kan de ^{samenstelling} ~~gevoelde~~ werkelijkheid ons niet meer in
de war brengen, brengt ons veelter op 't spoor van nieuwe wetten. Ter
anderer zijde heeft het insicht in deze vereenvoudigde werkelijkheid
en hare eenvoudige beschrijving op onze voorstelling zoo ingewerd, dat
we hare grondstellig ^{vaak} (voor empirisch) gaan houden; nu zal een
natuurkundige bij bewaars tegen de wet der traagheit zeggen; maar
dat kan toch niet anders, waar niets verder gebeurt, moet en licha
toch steeds met dezelfde snelheid voortgaan. Wat voor reden zou
er zijn, dat ze veranderden, als er geen veranderende oorzaak is?"
Zoo ~~wordt~~ En toch was het tegendeel de natuurlijke denkwijze der
menschen voor Galilei. Zoo worden empirisch gevonden insichten
voor ons tot den noodzakelijkheid, omdat ^{om denken} ~~wij~~ (de noodzakelijkheid van
eenvoud voelt. Zoo is 't gegaan met de wet der traagheit, zoo is
't gegaan met de wet tot behoud der stof (nims Lavoisier); zoo gaat
het nu al met de wet tot behoud van arbeidsvermogen, ofschoon
die nu maar een halve eeuw oud is.

170/27

P. ...

zo
een
;

von
man
baas
van

lyeen

nseh
n,
uel

in
et
?
te
n
Dan
tie

P.

1908/27

1908/27

Edele...
 in een...
 ander...
 Maar...
 Laten...
 minder...
 of 2...
 de...
 by...
 Als...
 ander...
 Meer...
 met...
 Die...
 het...
 Hier...
 het...
 voor...
 Het...
 Het...
 Het...
 Het...

xvo
 een
 ;
 von
 man
 baas
 van
 een
 sch
 n,
 uil
 in
 et
 ?
 te
 n
 dan
 tie

Hebt ge er wel eens over nagedacht hoe het komt dat uw loon zoo en zoo hoog is? Ge weet, dat de een onder u meer verdient dan een ander; er zijn er, die f6; er zijn er die f12 in de week verdienen; maar zoo alles door mekaar blyft het in die buis.

Laten we, om dat te weten te komen, eens stellen dat de patroon minder loon aanbod. Nu morgen zei hy: in't vervolg kryg jullie maar f2 per dag. Wat gebeurde er dan? Ge zou allemaal zeggen: baas ik groet je; ~~wij~~ wij kunnen by een ander meer verdienen. Dan kwam hy in de nesten; en moest wel meer geven.

Maar als ze dat allemaal eens zeiden, dan kon jullie niet by een ander ^{beten loon} ~~werk~~ krygen. Dus zou jullie ~~?~~ dan maar goedvinden?

Neen, hoor ik zeggen. Want van f2 in de week kan een mensch niet leven. Daar heb je het. Van f2 kan een arbeider niet leven, dus liever dan dat accoord aan te nemen, staken jullie allemaal het werk. ~~Om~~ de baas te dwingen meer te geven.

Maar stel omgekeerd, de knechts van een patroon wagen in het hoofd f10 in de week te willen hebben; en ze stakten het werk om de patroon te dwingen. Konden ze hun zin krygen?

Neen; want voor veel minder zijn er hoopen arbeiders te krygen, meer dan hy noodig heeft. ~~?~~ Loopt die dan van andere patroons weg? Stel by allemaal werd het geëischt. Dan nog niet, want er loopen altyd een hoop menschen leeg, die over compleet zijn.

Wij spreken hier niet over toekomst, dat allen bevuurt, en georg-zijn. Want dan ook staatsmaand in hande.

Wat blykt hieruit? Het loon zal nooit ver boven of ver beneden datgene komen, wat de arbeider noodig heeft om te leven.

Nu is daar verschil in; de een is it beter gewend dan de ander. Werkt in Leiden ~~da~~ best betaalde wever krygt, daarvoor wil geen Engelsch vakman werken; en waarmee de Japanner het doet, daarmee kan zelfs geen Leidenaar toe. Nu is diegene het het slechts gewend die it langst gebrek geleden heeft, de werkeloze; en hem kan de patroon altyd krygen, als hy hem it werk kan toevertrouwen; daardoor wordt het loon gedrukt, ook van de betere werklui. Naarmate echter de werklui zich beter verbinden en elkaar niet onderkruipen, kunnen ze beter loonen krygen; en wanneer ze meer behoeften krygen; bv aan ontspanning, of voor vereeniging, geregeld uitgaven willen, zullen ze hiernaar afmeten, wat ze vinden, dat een mensch noodig heeft om te leven; en daarvoor vechten.

~~Op deze manier wordt ook bezpyselyk~~ Wanneer het in een stad gebruik is dat vrouwen en kinderen ook in de fabrieken werken, zal, hetgeen het arbeiders gezin te verteren heeft, de gesamenlyke loonen van alle 3 zyn; ieder apart heeft dus minder te hebben. Als nu eens een wet uitgevaardigd werd, die dit heelemaal verbod, dan moest het gezin leven van wat de man alleen thuis bracht; dat zou veel minder zyn, en veel te weinig; dan zouden de mannen den patroon moeten

van melkaar precies netsoveel waren als vroeger.

Wanneer nu de patroons, de kapitalisten, ~~alle~~ die de waren op de markt brengen, voor ~~hun~~ ^{melkaar's} eigen gebruik fabricceeren, dan koopze ze alle ook 20% duurder, netsoveel als ze 20% duurder verkochten.

Op melkaar kunnen ze niemandal verdienen. Maar er zyn nog andere menschen, die wel kopen, maar niet verkoopen; dat zyn de loonarbeiders. Zy moeten waren koopen, maar krygen altyd maar zooveel geld dat ze net genoeg kunnen koopen, om te blyven leven. De verdiende van de patroons moet dus uit deze lui gehaald worden, en hier moet ook de reden gevonden worden waarom ~~hy~~ ^{ze} juist allemaal 20% opslaan.

De timmerman, ^{frans} van wien ik sprak, betaalde $\text{f}1.50$ loon aan zyn knecht. en verdiende zelf $\text{f}1$ erby. Laten we aannemen, dat dat by ieder zoo gaat; ~~en zelf~~ Dan is al het arbeidersloon van ~~alle~~ ^{bv 2000} timmerknechts ~~anderhalf keer zoo veel~~ $\text{f}1500$ zyn, en alle winst van hun patroons $\text{f}1000$. We onderstellen dat ieder verteert, wat hy maakt. verdient. Netsoo kunnen we voor andere bedrijven rekenen: bv ~~alle~~ ^{de} weverijen met dure machines kosten zeg $\text{f}200000$ samen, en in den tyd dat die machines verslypen en er $\text{f}100000$ ~~of~~ garen in verwerkt wordt, wordt $\text{f}100000$ loon gegeven; de fabrikant maakt 20% van zyn $\text{f}200000$ is $\text{f}40000$ verdiende. Zoo kunnen we optellen alles wat alle patroons samen ^{verdienen} ~~ontvangen~~, en ^{allen} wat alle werklui samen verdienen. Stel eens dat ~~er~~ evenveel. En dat geld wordt allemaal verteert, dus waren er voor gekocht, die gemaakt

zijn door de arbeiders in de fabrieken. Van alles wat de arbeiders produceeren zal dan de helft door de kapitalisten klamme verbruikt worden, de andere helft door de arbeidersklamme. Dus werken alle arbeiders de helft van den tijd voor de kapitalisten; de helft van de tijd voor hun eigen klamme. En als alle loonen overal gelijke waren zou men kunnen zeggen, werkt ieder een halve dag voor zich zelf, en de andere halve dag voor de kapitalisten klamme.

We hebben nu een millioen gulden aan arbeidsloon uitgegeven en een millioen aan winst gemaakt. Hoe komt het nu dat dit millioen aan winst net 20% is? Omdat alles wat de kapitalisten tezamen voorschieten in hun fabriek 5 millioen ^{waarvan 1} is; met de mill. loon, en 4 mill. aan stoffen machines enz. Daarom kunnen ze allemaal samen 20% winst op hun inleg maken; en daarom zet ieder dadelijk maar 20% by op zijn prijs.

Veronderstel is, dat de arbeiders ieder maar de halve dag werken, en ze wisten te zorgen, dat de kapitalisten er niets van kregen, dan zouden ze samen net genoeg voor mekaar maken. Met een halve dag werken kunnen ze dus zoveel waren maken als noodig is zichzelf en 't leven te houden. Waar ^{voor} werken ze de andere helft er nu by? Om de heeren kapitalisten winst en een goed leven te bezorgen. Waarom doen ze dat? Ze kunnen niet anders.

174/29
De kapital. maatschappij is zoo ingericht dat de arbeiders die de machines bedienen, geen eigenaars van de machines zijn. Dese zijn te duur. De kapitalist alleen heeft geld genoeg om een mach. te koop: en hy koopt er nu de arbeiders by, niet voor hun leven, maar telken voor een ^{enkele} ~~heele~~ dag; daarvoor krijgt de arbeider geld om van te kunnen bestaan. Hoeveel geld? We ruilen eerlyk: de arbeider geeft zijn arbeidskracht van dien dag aan den kap, om te gebruiken, ^{en dese gebruikt die kracht op.} en de kap. geeft hem zoveel geld dat hy de verloren kracht weer herstellen kan tot de volgende dag; dan staat hy er weer net zoo frisch voor. ~~De arbeider is~~ ~~Waarom is de arbeider zoo gek~~ De arbeider verkoopt het gebruik van zijn arbeidskracht voor een heele dag; en krijgt de kosten van zijn onderhoud. En we zagen net, dat een halve dag werken genoeg is voor de arbeiders om alle waren voort te brengen, die ze voor hun herstel noodig hebben; hy krijgt dus net zoveel geld als loon, als ~~hy~~ in een halve dag werken ^{waarde} voortbrengen kan; de andere helft van den dag werkt hy zonder betaald te worden, voor niemendal voor de fabriek.

Waarom is hy zoo gek? Waarom gaat hy zelf niet waren maken en die verkopen, dan werkt hy den heelen dag voor zich? Leert hy 't maar eens probeeren; hy zal merken dat hy niet zoo goedkoop kan maken als de machines, en al werkte hy 20^u dan kon hy er nu nauwelijks een goed dagloon van overhouden. De arbeider moet dus wel als erg man zijn arbeidsruiter met

den bezitter der machinerie.

En dit is de grondslag der hedendaagsche mach. — de kapitalistische.

Kort gezegd: winst kapitalist is. Hoe arb. zouden er betrekkelijk mee te rieden kunnen zijn, als zy voldoende levensonderhoud bezogen tegen een arbeidstijd die hen niet uitputte.

Maar zoo kan het niet zijn. Eén kapit. werken niet in erede samen om de arb. gezamenlyk voor niets te laten werken en de winst eerlyk te verdeelen: ze zijn, als eenre dreef, steeds met elkaar in ruzie; ieder wil 't meeste hebben. Ze concurreren. Dit doordat wie zelfde opul maakt voor zelfde prijs verkoopen. Hoe gaat dat nu.

Eén heeft ^{geld} kap. overgespaard; nieuwe duurdere machines kan hy koop en daarmee goedkoopere leveren. Hy gaat iets onder de markt en maakt een spraeklyze winst. Cono. moeten ook tot die prijs verkoopen, en dus kleiner winst. Gedwongen ook in te voeren. Prijs raakt steeds. Maar met alle hebben geld; alvorens op te geven zoeken ze 't nu op de arbeeters te verhalen. Deze langer werken en minder loon. Vorige nieuwe mach. maakten een aantal werkloos, dus ze moeten wel: alle werkloos geworden aan honger, nemen genoegen met slechte voerw; over-slytzig scheelt hen niet. Zoo loest slechter. Natuurlyk doen de eerste fabr. het ook, en zoo wordt het een wedloop in 't uitbuiten van arbeeters.

Nu is lust zoo dat arbeider met vrom, genossen moet nemen. Historisch is 't zoo gegaan. Invoerig van de machines wierp arbeeters op straat: van loen af het industrieel reserve leger. en ellende.

Want niet alle meerwaarde blyft by de industriele kapitalist. Rohanteren deelen er in mee. Stel arb. krygt f8: hy maakt waarde van f10.; dus patroon 25% winst. Maar voor die f8 koopt hy wat hy noodig heeft, niet van de kapit. die 't maken (~~op~~ boeren, fabrikanten) maar van funkschen personen, die ieder hun winst genomen hebben (groot-handelan. kleinhand.) Daardoor is 't dat hy zooveel krygt als oorspr. ~~was~~ f5 waard was. Hy krygt dus aan waarde f5: verwaardyt voor f10: f2 aan zyn patroon f3 aan funkschen personen. Nu kan hy draecht van dit laatste wat mee te krygen door coöperatie

Wetgeen vergoed wordt = dagel. levensonderhoud = prijs der arbeidskracht.

Voor kapitalist komt dit er minder op aan: hy rekent naar den tyd die de arb. voor hem werkt, of naar hoeveelheid prod. die er komt. Vandaar tydloon en stukloon. Dag arb. 1: geval = uurloon x aantal uren. Is

dit vast, dan uurloon des te lager, naarmate dag langer. Kap. betaalt dag-laat werken x uren; meeste voordeel by veel uren. Tydloon omgekeerd.

Schyn is anders. By plotselinge crisis gaat 't ook anders. Normaal echter by verhoogd arbeidsduur stijging uurloon ^{Deze schyn door kapitalist natuurlijk voorgesteld. Daarom onwettige arb. tegen verhoogd v arb. tyd.} Doventien totaal loon tendens tot verlagen; needer. levensstandaard. Werkg. arbeidersverenig. dit op te heffen.

Hoe voor arbeider? Dagloon als dit verlaagt, ellendiger levensomst. Onvoldoende voeding, kleding, woning.

Arbeids tyd: te lange poot uit; wordt enger. 8^u grens v kunnen.

Wat voor arb. voordeel, is voor kap. nadeel en omgekeerd.

Wie heeft het recht? Kap. huurt 1 dag; mag niet meer gebruiken dan 1 dag: vergoed; moet vrachtkosten volledig welaken. Appelboom.

Kap. krijgt meer dan hy naar billige warenruil mag hebben.

^{Zoo zagen bouwarbeiders in London 1850 ook} En dit is de rechtsgrond van den stryd der waareren. in deze kapital. mosh. Een billige prijs en eerlyke ruil. Natuurlyk nooit geheel te berusten, want by zoo groote macht tevens kapitalisme opheffen.

Stukloon nog erger. Hier prijs per stuk zoo geteld, dat dagloon gehaald wordt; maar alleen by gezeld ^{derste} inspanning. Nu arb. in eigen belang gedwongen afbeulen - accoordwerk is moordwerk - Nu werkt

zouwer weg te laten, dat huisarbeid kan, wat kap. muur en
locaal mitwint. Dit verlamt ook overleving organiseere. Bovendien
zweeftelsel hier moezelyk.

Blyven we vooreerst by uurloon. De kapit stelt 't als natuurlyk voor
dat per uur betaald wordt: betaald naar wat arb. doet. Dit is feygen.
Dagloon is bepaald. Maar daaruit volgt niet, dat by verkort
arb. dag dadelyk uurloon stygt. Voor kap. betekent wel dezelyk
elk uur er een; hy rekent naar product des wil by verkort arb.
niet meer uurloon geven. Dit oetwomin als hy meer loon wil geven
als by levensm. duurder worden. Wel; als te goedwooper worden is hy
vlug met verlagen, maar verhoogen laat hy na. De afhankelijkheit
v. uurloon v. arb. is alleen door conflict en stuyd te krygen zoval
al dese vereffeningen. Alleen door stuyd is arb. loon te verhoogen als pryzen
stijgen; omgek. stuyd als kap. verlagen wil by goedwooper levensm. In
dese stuyd wordt de uitslag bepaald door volhardig verm. en kracht
van elk, en voor mate waarin elk syn belag voorstaat. Daarom jammer
burgers over weelde by arb; want daardoor hoogen levensstandaard. Doorgang
syn loonstuyden verdedigend; kap. telvel traacht steeds naar te drukken,
stuyd der arb. moet 't op peil houden.

Dese dingen moet men in 't oog houden als men de verschillende
pogingen tot lotsverbeterig beschouwt. Het kortweg te zeggen: loon
= levensonderhoud schynt alle verbeterigsmiddel uitgesloten. Zoo
Winstdeelschap en cooperatie, zoo wat patroons voor arb. doen

178/52
dwingen, meer loon te geven; en se zouden het natuurlyk ook
doen. Daarom heeft ook het loon van alle arbeiders niet even-
groot te zyn. Als een patroon aan de getrouwden wat meer
geeft, aan de vrygerelle wat minder, aan de jongeren nog minder,
al denre allemaal 't zelfde, dan handelt hy wyg; want wou
hy ieder evenveel geven, dan zouden de getrouwde wonder krygen
en mopperen, en zich verzetten. Daarom hebben vele fabrikanter
liever ongetrouwden, of nemen man vrouw en kinderen allemaal
in dienst.

~~De arbeidswaarde is een historisch resultaat van de heeren
patroons geweest, om.~~

Het arbeidswaarde wordt gebruikt, om voedsel te kooppen, kleeren
te kooppen, een woning te huren, en verder al datgene aan te schaffen,
waardoor hy in 't leven kan blyven en den volgenden dag meer
net zoo aan 't werk te kunnen gaan. De wren van een etmaal die
overblyven na 't werk, die hy rust, of slaapt, of zich ontspant, zyn
evenals het eten noodig om weer net zoo voort te kunnen werken op
den volgenden dag. Het is dus een herstellen van de kracht om te
arbeiten. Door een dag werken wordt 't lichaam mwe, de geest suf.
en ~~dit~~ de arbeidskracht gaat weg. Dese moet hersteld worden.
Laten we nu eens stellen: een arbeider, by een summer knecht krygt
15 ct in 't uur. Hy werkt 10 uur en maakt in die tyd uit een
stuk hout dat $\frac{1}{2}$ kost, een deur. De patroon betaalt hem $\frac{1}{2}$, 50; maar
verkooppt dese de deur nu voor $\frac{1}{2}$, 50, die 't hem gekost heeft? Neen

want dan had hy er geen voordeel van. Hy verkoopt die ^{duur} ~~waren~~
duurder, ~~by~~ voor $\text{f}6$. Hoe komt hy er toe om er net een
gulden by op te zetten?

Als je 't de man vraagt, zal hy zeggen: zulke deuren worden by
myn concurrenten $\text{f}6$., dus moet ik dat ook wel doen. En
op elke gulden 20 ct winst, dat is zoo 't gebruik; dat is een behoorlyke
burgerlyke winst; die maken ze allemaal, daarom heb ik heelmaal
geen reden 't goedkoop te doen. Voor $\text{f}6$ kan ik ze koopt.

Als hy ons geen beter antwoord kan geven zullen we zelf
daarachter trachten te komen. Alles wat de patroons laten
maken verkopen ze; ze verbuiken het niet zelf; byna niemand,
zelfs de boeren al niet meer, gebruiken zelf wat ze maken. Ieder maakt
wat men noemt, waren, die hy verkoopt, die in de handel gaan; en
voor 't geld dat hy er voor koopt, koopt hy die waren terug die hy net
nodig heeft. Als nu eens alle menschen waren maakten en
verkochten, en ~~door~~ ^{andere} dit geld ^{waren} terugkochten, dan zouden ze
produceeren voor mekaar alleen. Alle koopers waren alle verkopers.
Als ieder nu 20% byopzet, kreeg hy meer geld, 20% meer; en
de waar was 20% duurder. Maar ieder doet het, dus alle waren sijn
20% duurder, dus voor zyn meer geld koopt hy net zoveel waren
als wanneer ^{niemand} ~~hy~~ er iets byopzette. Want om dese waren is 't te doen,
geldlenkings kan men niet doen.

Zoo zie je, dat het niemand iets voordeel zou doen of ze er al
^{allemaal} 20% byopzetter; alle pryzen zouden hooger worden, maar ze brengen

1 170/33
the
noenen
is
; en
lyke
als..
gen
bben,
eer
le
e
armys
iduelle
yn
refferij
de
ter van
ds br.
ar;
carde:
e may
andere?

wa
 die
 qu
 Als
 my
 op
 bu
 gee
 Alo
 da
 me
 zelf
 wa
 voor
 no
 ver
 pre
 Als
 de
 20%
 als
 gat
 Zoo
 allemant
 20%

De
 alle
 noeren
 is
 ; en
 ge
 als..
 gen
 bben,
 eer
 le
 e
 armijs
 iduele
 yn
 ruffenij
 de
 ter van
 als ar.
 ar;
 erde:
 e may
 andere?

De waarde.

De waarde der arbeidskracht. Arbeidskracht is een waar als elke andere; er is goede en er is slechte soort by, zooals er goede schoenen en slechte schoenen zyn. Maar van goede en slechte schoenen is de gebruikswaarde dezelfde: ze kunnen elkaar vervangen; en de vereffening der individueele waarden tot maatschappelyke die voor waren van dezelfde soort plaatsvindt, zal ook plaats vinden tuschen ongelijksoortige waren, die elkaar vervangen kunnen; in dezelfde behoeftte voorzien. Dit kan ten gevolge hebben, dat de eene geheel door de ander verdrongen wordt, wanneer de maatsch. waarde, aldus bepaald, lager is dan de individueele (wat hier niet op individueele producent, maar op afzonderlyke warensoort ziet.) Zoo ~~verschillen~~ verschillende verlichtings of verwarmings middelen. Waar dit echter niet het geval is, zooals by individueele verschillen in kwaliteit, die niet van te voren te berekenen zyn (niemand maakt opzettelyk defecte sigaren.) werkt de waarde vereffening in die richting dat de waarde niet meer bepaald wordt door de individueele tyd daarop besteed. Deze tyd krygt nu het karakter van hooger of lager intensiteit dan de gemiddelde.

In hoever geldt dit voor de waar arbeidskracht? De arbeidskr. van een handige en van een onhandige is verschillende waar; ze kunnen elkaar vervangen omdat ze dezelfde gebruikswaarde: productief verbruik in 't arbeidsproces, hebben. In hoeverre men men nu zeggen, dat de een een hogere waarde heeft dan de andere?

wa
du
qu
als
my
op
bu
ge
als
da
m
zelf
von
von
ver
pre
als
de
20
als
gat
Zoo
allemaal
20

n

d

q

k

n

q

b

q

v

o

z

v

r

r

s

s

,

,

,

,

,

allen

Als van 2 waren de hoeveelheid a van de ene precies dezelfde gebruikswaarde heeft, als de hoeveelheid b van de ander, dan zijn ook de waarden van dese hoeveelheden gelijk. Dus is de waarde van de arbeidskracht van de ~~ge~~ betwame arbeider groter dan de waarde van de arbeidskracht van de onbetwame.

Dit stuydt met de bepaling dat de waarde der arbeidskracht bepaald ~~getykt~~ aan de waarde is van de tot herstellij noodige levensmiddelen. Doch dese stelling gaat alleen in het gemiddelde op. Voor elke andere waar wordt de waarde bepaald door de arbeidstijd ter vervaardigij noodig. Steng overgebracht op de ^{waar} arbeidskracht zou dese arbeidstijd de tyd van rust ^{van de arbeider} zyn.

De tegenstrydyghed wordt opgelost door het eigenaardij karakter van de waar arbeidskracht. Ze wordt niet door arbeidstijd geproduceerd: ze ontstaat door een physiologisch proces, dat den kuny der economische processen verbreekt. De levensmiddelen (in den ruimsten zin van 't woord genomen) zyn waren met bepaalde waarde: door een physiologisch proces ontstaat door hun verbruik arbeidskracht, dat een waar is met waarde. De economie springt dese onbekende woestyn over en dicteert gelykheit der waarden: ~~we~~ dat in zyn werk gaat, daar weet ze niet van, omdat het op een ander terrein ligt.

De ~~physiolog~~ ^{van Marx} arbeidskracht, het vermogen tot arbeiden, is wat physisch arbeidsvermogen, energie heet. Maar niet energie

De waardenormende eigenschap der arbeid.

Welke arbeid vormt waarde? En hoeveel? De eenvoudigste antwoorden zyn zoals Marx ze geeft: een ding bezit waarde, als het nuttig is, gebruikswaarde bent. De grootte van de waarde wordt dan bepaald door den maatschappelyk noodzakelyke arbeidstyd.

Over beide is heel wat te zeggen.

Neem eerst 't tweede. Het reduceeren van individueele arbeidstijd op maatschappelyk ~~wordt~~ wordt een zwaerpunt v 't Marxisme genoemd.

Toch is het eenvoudig. De intensiteit der arbeid wordt gemeten aan 't product. Twee ~~vraken~~ ^{schroeven} hebben hoeden, hebben, als ze precies gelyk zyn, de dubbele waarde van een hved; de tyd die de een op twee hveden verslyt is maatschappelyk van dubbel bedrag als de tyd die een ander voor een hved noodig heeft.

Dese bepaling gaat alleen op voor arbeid, die 't zelfde product levert. Om 't op alle producten uit te breiden zou dus dezelfde arbeiders om bevelen 't een en 't ander mvelen maken; wat toch een onbruikbaar resultaat oplevert, omdat de handyghed in 't vak er by te pas komt. Men zal echter kunnen aannemen (en al kan 't niet, dan zou men 't toch doen) dat een grooter aantal arbeiders in hun gemiddelde arbeidstyd noodig voor een product al op zeer weinij na het ~~maatschappelyk~~ gemiddelde van alle in dezelfde omstandyghede geplaatsten zal nabijwonen. En zoo geldt de gemiddelde arbeidstijd in 't ene product en in 't andere gelyk.

n

cl Hoe hoog de prijs der arbeidskracht, pender de prijs der levens-
g middelen tot herstel noodt, korter het loon is, kan tot de waarde
st bepaling, niets afdoen. Waar conventie 't loon van sommige soorten
n abnormaal hoog stelt, en dit ook in de producten prijs te voorschyn
g komt, daar is de prijs hier boven de waarde. Arbeids tyd van
t de docters en de geleerden geldt als waarde vormer niet
g anders dan die van de fabrieksarbeiders.

u Het kan voorkomen, dat in een arbeidstak het niet mogelijk is
c langer dan bv. 2 uur te arbeiden. Stel bv witte phosphor. Geldt deze
arbeid dan niet als hooger waardige, daar de arbeider ook niet
iets anders er by kan doen? Neen: ze geldt slechts voor 2 uren.
1 Dat dit minder is dan de waarde der levensmiddelen, doet niets
1 ter zake: waar het 12^u was, meer dan de waarde der levensm.
1 had dit laatste er niet mee te maken. Is de arbeid noodzakelyk
1 dan zal ze verricht worden, en wie als kapitalist dit val
1 exploiteert zal door der gemiddelde windvoet zyn wind wek
1 maken.

Maar wanneer schiept arbeid gebruikswaarde, is ze
waardevormend? Naar Marx geschiedt dit alleen in het
productie proces; in de circulatie kan geen waarde toegevoerd
worden. Maar is dit vol te houden? Wat behoort by de
productie, wat by de circulatie?
alle schiept een arbeider die het half afgewerkte van de eene zaak der

fabriek naar de andere ter verdere verwerk; sleept waarde?
Zoo ja, waarom dan niet de arbeider, die 't afgewerkte uit de
laatste zaak sleept naar de klaarstaande wagen? Zoo dese ook,
waarom dan niet de arbeider aan den spoorweg?
Zoo neen, waarom dan wel de bantwerker in den tyd, dat hy
een werktuk opneemt en in zyn bank zet? Waarom dan wel
ieder arbeider gedurende de oogenblikken dat hy zyn stoff onder
zyn handen alleen verplaatst? Zoo dese ook niet, is niet alle
arbeiden aan de machine verplaatsen, er in steken en er uit
halen?

Er is geen tyrens te trekken.
Allerdinys muss auch der Kapitalist da sein "zeft Marx. Moet
"men niet zeggen, dat een kapitalist met 1000 arbeiders 1001
arbeidsdagen waarde schiept? Hy werkt niet: hy is kapitalist.
Hyed, maar de besoldigde Directeurs da? Hy werkt niet: hy
lykt toe, houdt oprecht. Neen - hy werkt ook, het regelen der
productie is ook arbeid. De arbeid. Die economisch waarde schiept
is toch niet enkel de spierarbeid: ook de hersen arbeid telt
mee: in 't kort alle menschelyke bezighen, nuttig in 't productie
proces gebruikt. Stel by een machine een arbeider, die toelicht
en alleen nu en dan de machine stilzet, er wat uithaalt em?
Worden de lichttyden niet waardevormend? Zoo ja, stel dan
een arbeider, die alleen toelicht, en nu en dan roept, of sein geeft,

aan machinist: "is zijn tijd waardervormend"? Zoo ja, stel
dan arbeider, die alleen loeyt voor mozelijsheden van een
kapering, en misschien een heel dag niet in functie van ingrypen
komt. Voert hij niets uit? De gestadige oplettendheid put
eveneens hersenenergie uit, misschien wel meer, dan gewone
handenarbeid. Evensoo directeur, die regelt; zelfs in nog
hoger mate. Hij geeft zijn hersenenergie af op een nuttze
Abacus dan is de kapitalist-directeur ook waardervormend,
namer: dat bepaalt alles.

Ondersteld natuurlijk dat hij noodig is. Een 2de directeur die
niets uitvoert, maar als senecurist voor spek- en boom- byloopt
doet dit niet. We komen zoo aan een criterium, dat
als 't eenig juiste beschouwd mag worden:

"Arbeid is waardervormend, zoodra ze noodzakelyk is"
"De reg. "is": Niet: "zou zyn". Dat in minder anarchische maatschappij
winkeliers en kapitalisten ontbeerlyk zouden zyn,
doet niet ter zake: nu zyn ze noodzakelyk, anders zouden
ze er niet zyn. By bepaling van maatschappelyk noodzakelyk
arbeidstyd geldt toetsoen niet de arbeidstyd in 't besta proces,
dus degeen die noodig zou zyn als alle zoo ingericht waren.
maar een gemiddelde van alle bestaende. Dus degeen die
onder de ooyenblykelyke omstandigheden noodzakelyk is.
En dan moet in de circulatie ook waard evorming plaats
vinden.

3
178/36
Eigenlyk shyft dese opvatting ook heelmaal niet met de letter
van 't recept van Marx. Wanneer is 't product af? Als het
zijn eindelike stoffelyke vorm gevonden heeft? Neen, als het
gescruut is voor zijn doel: de consumptie (productieve of individ.)
En daartoe is noodig, niet enkel, dat de stoffelyke vorm de
noodige is, maar dat ze ook op de juiste plaats aanverig
is, waar ze geconsumeerd wordt. Als dat er niet bykomt, is
de steenkool in de mijn reeds in zijn eindelike vorm, en
is 't uithakken geen waardervormend werk. Haring in de zee
zuwemmende, horen op 't land ryp staande, ze hebben dan hun
eindelike vorm reeds gevonden: ze zyn af: en 't vangen der
visch, het maaien v 't graan behoort by de circulatie, die
geen waarde schept. Dat levert tal van ongerymdheden.

1901/37

a
d
h
h
e
h
s
v
c
s
j
.

stomweg, maar in de juiste verhouding van zijn verschillende vormen: spierkracht, denkkracht enz. De natuurwetenschap leert, dat ~~dit~~ arbeidsvermogen onvernietigbaar is: Het menscheleke arbom is door omzetting ontstaan uit het chemisch arbeidsvermogen van het voedsel.

Maag het oppervlaktig schynen, dat dan tusschen de waarde van de levensmiddelen en de waarde der arbeidskracht eene gelykheid moet bestaan, ~~evenals~~ op grond van de gelyke hoeveelheid energie ~~(evenals een physisch gelyk)~~, toch is dit in hooge mate onjuist. Tot de levensmiddelen in den strator ~~vermelde~~ ~~zou~~ behooren kleeven, Er bestaat in normale gevallen nauwelijks verband tusschen beiden. Tot de levensmiddelen in mans bedvoelden zin behooren kleeven: ze voeren geen arbeidsvermogen toe; ~~behooren~~ ~~alleen~~ ~~te~~ ~~groot~~ ~~verlies~~ ~~door~~ ~~uitstraling~~ ~~van~~ ~~warmte~~, en maken daardoor ~~erft~~ ~~afgifte~~ ~~van~~ ~~economische~~ ~~arbeidskracht~~ ~~moogelyk~~. Alcohol voert chemisch arbom toe: door vergiftige werking op de zenuwcellen ~~belet~~ ^{vermindert} ze eenter ~~het~~ de arbeidskracht. De arbeidskracht in een woord is het product van het geheele lichamelijke welsyn; en dit welsyn eischt geregelde toevor van chemische energie in 't voedsel, plus nog vele andere dingen.

Het is dan ook opmerkelyk, als men uit physiologische proeven leert, hoe weinig van de opgenomen energie als werkeleke arbeid wordt afgegeven. Een fietsryder, die een geheel den

ingerpannen trapt, ~~geeft~~ verricht een arbeid = 1 caloric; de levensmiddelen die hy op eet bevatten 50 calorien; verreweg het meeste wordt voor de gewone levensfunctien verbruikt. Vermoeienis en uitputting is dan ook niet een gevolg van gebrek aan brandstof, maar wel van zelfvergiftiging van spier en zenuwcellen by ~~een~~ voortdurend gebruik, waardoor ze verlammen. Voor de productie van de economische arbeidskracht is slapen dan ook even noodzakelyk als eten.

De gelykstelling van waarde der arbeidskracht met waarde der levensmiddelen heeft dus geen physiologische grond: het is een economisch feit, ^{uit} door waarneming van de kapitalistische maatschappij afgeleid, ~~hieruit~~ ~~juister~~ ~~geconcludeerd~~ ~~is~~ ~~de~~ ~~waarneming~~ ~~van~~. Zonder meer mag men er dus in geen geval uit besluiten, dat arbeidskracht hooger waarde heeft, als haar productie kosten hooger zyn. De waarde van de arbeidskracht, in tegenstelt, tot de waarde der levensmiddelen beschouwd, mag alleen aan haar ~~gebruikswaarde~~, aan het product gemeten worden.

Ter eener zy heeft men verschillende in de waarde der verbruikte levensmiddelen; ter andere zy verschillen in de waarde der arbeidskracht: maar ^{in hun afwijkingen van het midden} ze hebben ~~niet~~ ze niet met elkaar te maken: Een behaam vlug arbeider kan by de weinig verbruikte behoren; een onbetuame by de veel eters.

inge
leven
het
Ver
gebe
spie
ze v
is se
De
Der
een
me
de
uit
proi
en
alle
vro
Ter
leven
arbe
man
beho

